

ІСТОРИКО-ФІЛОСОФСЬКІ ОСНОВИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

У статті висвітлено головні віхи розвитку поглядів людства на збереження і зміцнення здоров'я в контексті загального історичного процесу. Виявлено, що поступальний рух у напрямі сучасних концепцій розуміння сутності людини, удосконалення її здоров'я пов'язаний із філософією мислителів античності, Середньовіччя, епохи Відродження. Охарактеризовано здоров'яорієнтований компонент їхньої творчо-практичної спадщини, виокремлено його сутність. Надбання попередників стали підґрунтям педагогічних аспектів розв'язання питань здоров'я дітей та молоді наприкінці ХІХ століття, коли активно розроблялася так звана «філософія здоров'я».

Ключові слова: здоров'я, здоров'язбережувальне виховання, зростаюча особистість, антична період, Середньовіччя, епоха Відродження.

Постановка проблеми. Проблема підтримання стійкого здоров'я людини стала сьогодні предметом досить чисельних наукових досліджень і об'єктом спеціальних практик та методик, що, своєю чергою, спричинило зміну ціннісних орієнтацій та сутнісно-життєвих установок буття людини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На цьому тлі актуалізувався інтерес до вивчення історичних глибин проблеми здоров'язбереження, про що засвідчують розвідки (В. Бобрицької [1], Ю. Бойчука [2], Е. Булич [3], О. Вашенко [4], І. Даценко [6], Л. Жовніренко [8], С. Кириленко [9], ін.). Вони стали основою аналізу внеску суспільно-історичних формацій у формування стереотипів поведінки, які, інтегруючись у доцільний спосіб життя людини, сприяли збереженню здоров'я людства і забезпечували поступальний розвиток цивілізації.

Мета дослідження – на основі узагальнення праць вітчизняних і зарубіжних дослідників представити авторську концепцію історико-соціальних витоків і філософських основ сучасних здоров'явиховних технологій.

Упродовж історичного розвитку виокремилися дві домінуючі, кардинально протилежні з огляду на їх теоретичну основу та використовувані методи тенденції, характерні для східної і західної цивілізацій: у «західному векторі» здоров'яформування перевага надавалася зміцненню і удосконаленню фізичного здоров'я, «східний» – орієнтувався на поліпшення загального стану організму і гармонізацію його з навколишнім середовищем [3, 10].

Поступальний рух у напрямі сучасних вимірів щодо шляхів удосконалення і примноження здоров'я пов'язують із філософією античності I – IV ст. до н.е. і західноєвропейською філософією Нового часу.

У Давній Греції турбота про здоровий генофонд нації підносилася до державних законів, фізичне виховання було сформовано у чітку систему і спрямовувалося на розвиток сили, спритності, витривалості, нечутливості до болю, спеки, холоду. Здоров'я і фізична сила, за переконанням греків, були основними умовами захисту від ворогів [6, 10], [8, 7 – 8]. Підвалини наукового обґрунтування взаємозалежності здоров'я і способу життя людини заклав лікар-філософ, основоположник анатомії і фізіології в Греції, автор першого давньогрецького медичного трактату Алкмеон Кротонський (*Alkmaion*; VI – V ст. до н.е.). На його ідеї ґрунтувалася медицина яскравого представника так званої Коської філософської школи давньогрецького лікаря Гіппократа (*Ἱπποκράτης*; 459 – 377 рр. до н.е.). У своїх унікальних трактатах «Про здоровий спосіб життя», «Про повітря, воду й ґрунти» вчений охарактеризував низку факторів, які можуть позитивно чи негативно впливати на стан здоров'я людини: пори року, клімат, якість ґрунту, води, особливості харчування, спадковість, вік, стать, темперамент, спосіб життя людини, нестача або надлишок фізичної активності, ін. [13]. За Гіппократом, функція лікаря обмежується призначенням лікування, натомість «виліковують» людину природа і фізична культура, відтак пріоритетне місце у лікарській діяльності має посідати використання профілактичних засобів [6, 10], [8, 49]. Розуміння взаємообумовленості фізичної, психічної і духовної складових способу життя людини чітко простежується у міркуваннях давньогрецького мислителя, одного з основоположників європейської філософії Платона (грец. Πλάτων; 427 – 347 рр. до н.е.) [4, 44]. За античної доби було закладено перші принципи управління формуванням здорового способу життя людини. Так, спосіб життя членів Піфагорійської школи, створеної давньогрецьким філософом Піфагором (дав.-грец. Πυθαγόρας, 570 – 497 рр. до н.е.), базувався на необхідності дотримання особливих вимог, як-от: володіння собою, фізична витривалість, відраза до чуттєвих насолод, помірність у їжі, прагнення до одухотворення життя та гармонійного розвитку фізичних і духовних сил. Заслугою Піфагора є й те, що ще у V ст. до н.е. він розкрив оздоровлювальний потенціал музики і застосовував її при «лікуванні» смутку,

гніву, злості. Переорієнтація фокуса наукових інтересів від матеріального світу до самої людини склала серцевину учень давньогрецького вченого-енциклопедиста, філософа і логіка Аристотеля (грец. Αριστοτέλης; 384 – 322 рр. до н.е.). Концепція вченого про виміри душі людини, кожен з яких потребує «свого» виховання (рослинний – фізичного, тваринний – морального, а розумний – розумового) стала згодом основою теорії педагогіки XVII – XVIII ст. про доцільність виховання природних задатків людини. Вважаючи, що визначальним у здоров'ї людини є її спосіб життя, функцію лікарів Аристотель вбачав у навчанні здоров'ю здорових і хворих людей. Неоціненною заслугою філософа є також актуалізована ним ідея про негативний вплив алкоголю на здоров'я нащадків [13].

Наукові засади розв'язання проблеми «здоров'я-нездоров'я» з успіхом втілювалися в стародавньому Римі. Так, приміром, захворювання трактували тут як наслідок негативних впливів факторів навколишнього середовища, а не як кару богів і вселення злих духів, санітарні умови життя у великих містах забезпечувалися зокрема водогонами (тільки жителів Риму вони забезпечували 1,5 млн. м³ джерельної води), спорудами підземної каналізаційної системи, лазнями (термами), при яких, крім великої «зали потіння», парильні сухого жару, розміщувалися ще майданчики для фізкультурних вправ, відпочинку і змагань [6, 10 – 11]. Давні римляни задекларували обов'язковість дотримання санітарно-гігієнічних заходів на державному рівні, про що засвідчують зокрема уміщені в «Законах дванадцяти таблиць» постанови відповідного змісту. Вартою уваги є наукова і творча спадщина грецького лікаря, хірурга і філософа римської доби Клавдія Галена (Галена Пергамського; грец. Γαληνός; лат. *Claudius Galenus*; 131 – 201 рр. н.е.), який дотримувався і розвивав учення Гіппократа. Філософ твердо вірив в існування «пневми» – частки всесвітньої душі (духа або «дихання життя»), яка керує життєвими процесами, хворобу розглядав як особливий стан, при якому відбувається порушення правильного змішування елементів і рідин організму, а збереження здоров'я людини пов'язував із сприятливим середовищем її існування та активним впровадженням у стиль життя дієти, гімнастики, ванн і масажу [2]. Гален написав понад 500 медичних трактатів, у книзі «Збереження здоров'я» відображено спроби вченого знайти способи продовження людського життя [6, 11]. Доцільні щодо збереження здоров'я ідеї трапляються у працях давньоримського теоретика медицини і практикуючого лікаря Авла Корнелія Цельса (лат. *Aulus Cornelius Celsus*, 25 рік до н. е. – 50 рік н. е.), якого за ясну й зрозумілу мову, не обтяжену медичною термінологією називали Цицероном у медицині і римським Гіппократом. Афоризми видатного науковця можуть слугувати своєрідними девізами способу життя, орієнтованого на здоров'я: «Бездіяльність послаблює тіло, а праця зміцнює: перше призводить до передчасної старості, а остання

подовжує молодість»; «Надзвичайне наповнення шлунка шкідливо для здоров'я»; «Спокій – найкращі ліки»; «Не важливо, що викликає хворобу, важливо, що її усуває», ін. Задля збереження здоров'я Цельс рекомендував загартовуватися холодною водою, дотримуватися особистої гігієни і раціонально харчуватися [2].

Із занепадом грецької і римської культур, упродовж тривалого періоду «розумової сплячки темних років» Середньовіччя розуміння ролі здорового способу життя зникло майже з усіх галузей життя людини, а вчені згаданої доби не розробляли нових ідей, обмежуючись збереженням наукової спадщини минулого. Водночас арабські дослідники, намагаючись внести нове в науку авторитетів, розвивали і адаптовували до умов своєї життєдіяльності ідею єдності фізичного і духовного здоров'я «У здоровому тілі – здоровий дух» [1, 93]. Так, перський вчений-енциклопедист, філософ, лікар, хімік, астроном, теолог, поет Абу Алі аль-Хусейн ібн Абдаллах ібн Сіна (лат. *Avicenna*; 980 – 1037 pp.) з-посеред чинників збереження і зміцнення здоров'я виокремлював фізичні вправи, силові та швидкісні рухи, збереження правильної будови тіла, особисту гігієну, правильний вибір їжі, поліпшення «того, що вдихається через ніс», а також врівноваженість фізичного і духовного станів. Несприятливими для здоров'я вважав шкідливі фактори місцевості, клімату, умов побуту, неправильне харчування, виснажливу працю, душевні потрясіння. Важливою в контексті теми дослідження є висловлена Авіценною оригінальна думка про те, що збереження здоров'я і продовження життя – це предмет турботи самої людини [1, 94], [2].

«Оздоровлювальні» практики Авіценни мало використовувалися у середньовічній Європі, де рівень культури, зокрема й у медичному аспекті, занепадав. Водночас у IX ст. у науковому сенсі відзначилася перша в Західній Європі корпорація лікарів, пізніше відома у світі як Салернська лікарська школа [6, 12]. Вона перейняла засади грецької, римської, частково й арабської медицини і сприяла вивільненню підходів до здоров'я-збереження від засилля схоластики. У «Салернському кодексі здоров'я», написаному в XVI ст. іспанським лікарем і алхіміком Арнольдом з Вілланови (лат. *Arnaldus Villanovanus*, ісп. *Arnaldus de Villanueva*, каталан. *Arnau de Vilanova*; 1235 – 1312) у поетичній формі були викладені рецепти і поради щодо збереження здоров'я і запобігання хворобам. Творче осмислення згаданих текстів, які були своєрідним медичним кредом Салернської школи, їхня соціально-педагогічна і дидактична адаптація засвідчують, що у більшості з них віддзеркалено сучасний погляд на здоровий стиль життя і безпечну поведінку: вмиватися зранку холодною водою; чистити зуби; робити ранкову зарядку; дбати про чисте («гідне для життя») повітря; обідати часто і скромно; не переїдати під час вечері; забути про вино (алкогольні напої); після прийому їжі – походити чи постояти;

не звикати до полуденного сну; оберігатися переохолодження; під час лікування дотримуватися дієти; для відпочинку очей дивитися на воду і траву; зранку дивитися на гори, а ввечері – на воду; не сердитися [5].

Перехідним періодом від Середньовіччя до сучасного світу можна вважати XV ст. Відкриття того часу надавали людині впевненість у можливості вивчити себе за допомогою спостережень і аналізу. А напрацювання вчених XVII ст. спонукали до осмислення свого ества, керування процесами регуляції життєдіяльність організму, відтак і здоров'я.

В епоху ж Ренесансу, коли античний період сприймався взірцем та бажаною нормою і європейська думка звільнилася від середньовічної догми, світ людини загалом та її здоров'я зокрема почали осмислюватися відповідно до реальності [14]. Відродився античний ідеал діяльної, гармонійно розвинутої людини, а переважальними рисами освіти стали повага до дитини, увага до її потреб та психологічних особливостей, прагнення до фізичного розвитку, заперечення фізичних покарань. Наголошувалося на важливості розвитку активного мислення дітей, врахування їхніх вікових особливостей, необхідності мотивуючих аспектів у навчанні, використанні наочності, організації доцільних екскурсій, прогулянок з метою пізнання навколишнього світу, фізичного виховання. Культурно-освітній простір поступово наповнювався моделями теоретичних гіпотез і практичних версій створення сприятливих для здоров'я вихованців організаційно-педагогічних умов навчання, удосконалені варіанти яких сьогодні активно обґрунтовуються і акумулюються під назвою «здоров'язберігальні».

Так, у заснованій 1424 р. і очолюваній італійським педагогом-гуманістом епохи Відродження, «батьком гуманності» («*pater omnis humanitatis*»), першим шкільним учителем нового типу Вікторіно да Фельтре (італ. *Vittorino da Feltre*; 1378 – 1446), школі-інтернаті «Будинок радості», значну увагу приділяли практичним заняттям, фізичним вправам (фехтуванню, їзді верхи), іграм, танцям. У цьому навчальному закладі стимулювали творчість дітей, покарання розглядали як зло, а виховували ласкою, переконанням, на особистому прикладі вихователів. Взаємини вчителя з учнями будувалися на основі індивідуального підходу до вихованців, взаємної поваги. У приміщеннях школи, яка розташовувалася на лоні природи, було багато світла і повітря [10].

Нова стратегія виховання поширювалася серед прогресивних мислителів аналізованої доби та актуалізовувалася у їхній творчості. Так, у змісті низки романів під загальною назвою «Життя Гаргантюа і Пантагрюеля» (франц. *La vie de Gargantua et de Pantagruel*) французького письменника-гуманіста, педагога Франсуа Рабле (фр. *François Rabelais*; 1494 – 1553) яскраво віддзеркалено засудження автором середньовічної схоластики, догматизму і заклик до духовної свободи, радості життя та віри в людську гідність. Цей сатирико-філософський твір, при усій його суперечливості

з погляду зокрема використання так званого «туалетного гумору», засвідчує гуманістичне спрямування педагогіки Рабле, її спрямування на поєднання фізичного і духовного розвитку вихованця, розвиток його мислення, активності, зацікавленості у навчанні [12]. Високо оцінював роль виховання видатний нідерландський учений-гуманіст епохи пізнього Відродження Еразм Роттердамський (лат. *Desiderius Erasmus Roterodamus*; 1469 – 1536). Головним завданням виховання вважав вироблення у дітей з раннього віку моральності та благочестя. У своїх памфлетах «Похвала глупоті» та «Розмови запросто» мислитель різко критикував тогочасні схоластичні методи навчання, паличну дисципліну та бруталність учителів, натомість вимагав, щоб навчання ґрунтувалося на інтересах учнів, було для них легким і приємним [7]. Варто згадати працю «Досліди» (1580), в якій її автор, французький мислитель-гуманіст, філософ, письменник, есеїст-мораліст Мішель Екем де Монтень (фр. *Michel Eyquem de Montaigne*; 1553 – 1592) гостро критикував сучасну йому школу, де тренували пам'ять, але не розвивали розум учня, вчили цитувати і коментувати, але не вчили мислити. Філософ був переконаний, що освіта має насамперед розвивати розум учня, самостійність його думки, критичне ставлення до будь-яких поглядів і авторитетів [11]. У знаменитій «Золотій книжці про найкращий суспільний лад і про новий острів Утопію» (1516) англійського письменника, філософа, державного діяча Томаса Мора (англ. *Sir Thomas More*, 1478 – 1535), крім іншого, обґрунтовано необхідність гармонійного розвитку особистості, охарактеризовано доцільність трудового виховання, наголошено на важливості для здоров'я урівноважувати розумову і фізичну праці, ін. [14]. Автор книги був переконаний, що здоров'я є найбільшим задоволенням, а також «підвалиною» усього [1, 96]. Низку конкретних рекомендацій щодо шляхів збереження і примноження здоров'я представлено у трактаті «Про підтримку здоров'я» англійського політика, філософа і есеїста Френсіса Бекона (англ. *Francis Bacon*; 1561 – 1626): чергування посту і хорошого харчування при частішому вживанні їжі, чергування відпочинку і вправ при частішому вправлянні, ін. [1, 96]. Френсіс Бекон був палким прихильником профілактичної (на противагу лікувальній) функції медицини і заперечував орієнтацію медичних знань тільки на боротьбу із хворобами [8, 49]. Усе зазначене уможливає розгляд змісту згаданих творів як спроби їхніх авторів актуалізувати необхідність оновлення виховних теорій і практик, їх переорієнтацію на потреби зростаючої особистості, відтак на збереження і примноження її здоров'я.

Висновки. Проаналізоване дає змогу стверджувати, що упродовж тисячоліть людство накопичило потужний пласт знань з проблеми здоров'я, його збереження і зміцнення. Творчо-практична спадщина репрезентантів Античної доби, періоду Середньовіччя і епохи Відродження стала

підґрунтям педагогічної стратегії розв'язання питань здоров'я зростаючої особистості, яка почала впроваджуватися уже наприкінці ХІХ ст. у зв'язку із активною розробкою так званої «філософії здоров'я».

Перспективними напрямками для майбутніх наукових розвідок є вивчення творчої спадщини педагогів-класиків у сфері організації та оптимізації освітнього здоров'язберігального середовища.

Література

1. Бобрицька В.І. Теоретичні і методичні основи формування здорового способу життя у майбутніх учителів у процесі вивчення природничих наук : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / В.І. Бобрицька. – К., 2006. – 462 с.
2. Бойчук Ю.Д. Внесок стародавніх філософів у формування еколого-валеологічних понять / Ю.Д. Бойчук, С.К. Зіоменко // Педагогіка, психологія та мед.-біол. пробл. фіз. виховання і спорту. – 2006. – № 12. – С. 16 – 19.
3. Булич Е.Г. Валеологія. Теоретичні основи валеології : навч. посіб. / Н.Г. Булич, І.В. Муравов. – К. : ІЗМН, 1997. – 224 с.
4. Ващенко О. Історичний аспект розвитку проблеми виховання здорового способу життя / О. Ващенко // Початкова школа. – 2004. – № 3. – С. 44 – 47.
5. Вілланова Арнольд де. Салернський кодекс здоров'я / Арнольд де Вілланова ; переклад з латинської, передмова і коментарі А.О. Содомори. – Львів : Вид-во ЛОБФ «Медицина і право», 2011. – 64 с.
6. Даценко І.І. Гігієна і екологія людини : навчальний посіб. – Львів : Афіша, 2000. – 248 с.
7. Дезідерій Еразм Роттердамський. Похвала Глупості, або похвальне слово Дурості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // < http://www.ae-lib.org.ua/texts/erasmus_fool_ua.htm>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
8. Жовніренко Л.П. Педагогічна система формування мотивації здорового способу життя в період античності та сьогодення / Л.П. Жовніренко // Проблеми освіти : наук.-метод. зб. / кол. авт. – К. : Інститут інноваційних технологій і змісту освіти, 2006. – Вип. 48. – С. 7 – 11.
9. Кириленко С.В. Проблема формування культури здоров'я в історії теоретичної думки і в сучасній практиці / С.В. Кириленко // Педагогіка і психологія. – 2004. – № 1. – С. 48 – 56.
10. Культура епохи європейського Відродження. «Будинок радості» Вітторіно да Фельтре [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <<http://studopedia.org/6-30061.html>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.
11. Опыт самопознания Мишеля Эйкема де Монтеня [Електронний ресурс]. – Режим доступа : // < http://mirznaniy.com/info/opyt-samopoznaniya-mishelya-eukema-de-montenya_231744>. – Загол. з екрану. – Мова рос.
12. Рабле Ф. Гаргантюа і Пантагрюель : роман [для серед. та ст. шк. Віку] / Ф. Рабле ; скор. переказ з фр. та приміт. І.Г. Сидоренко. – К. : Веселка, 1990. – 246 с.
13. Чикин С.Я. Врачи – философы / С.Я. Чикин. – М. : Медицина, 1990. – 384 с.

14. Школа і педагогічна думка епохи Відродження [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <<http://ebk.net.ua/Book/synopsis/pedagogika/part2/040.htm>>. – Загол. з екрану. – Мова укр.

References

1. Bobrytska V.I. Teoretychni i metodychni osnovy formuvannya zdorovogo sposobu zhyttia u maibutnich uchyteliv u protsesi vyvchennia pryrodnych nauk : dys. ... d-ra ped. nauk : 13.00.04 (*The theoretical and methodological foundations of healthy lifestyle's formation in future teachers in the study of natural Sciences*), Kiev, 2006, 462 p. [in Ukrainian]

2. Boichuk Yu.D. Vnesok starodavnich filosofiv u formuvannya ekologo-valeologichnykh poniat (*The contribution of the ancient philosophers into formation of eco-valeological concepts*), Pedagogika, psychologia ta medyko-biologichni problem fizychnogo vychovannia i sportu, 2006, Vol. 12, pp. 16 – 19. [in Ukrainian]

3. Bulych E.G. Valeologia. Teoretychni osnovy valeologii (*Valueology. The theoretical basis of valueology*), Kiev, 1997, 224 p. [in Ukrainian]

4. Vashchenko O. Istorychnyi aspekt rozvytku problem vychovannia zdorovogo sposobu zhyttia (*The historical aspect of the development of issues health education*), Pochatkova shkola, 2004, Vol. 3, pp. 44 – 47. [in Ukrainian]

5. Villanova Arnold de. Salernski kodeks zdorovyia (*Salerno Code of health*), Lviv, 2011, 64 p. [in Ukrainian]

6. Datcenko I.I. Gigiyena i ekologia ludyny (*Hygiene and Ecology of the man*), Lviv, 2000, 248 p. [in Ukrainian]

7. Dezideri Erazm Rotterdamski. Pohvala Gluposti, abo pohvalne slovo Durosti (*Praise to Stupidity*) [Electronic resource]. – Access mode: // <http://www.ae-lib.org.ua/texts/erasmus_fool_ua.htm>. – Title screen. – [in Ukrainian]

8. Zhovnirenko L.P. Pedagogiczna systema formuvannia motyvatsii zdorovogo sposobu zhyttia v period antychnosti ta siogodennia (*Educational system of healthy lifestyle's building motivation in the Antiquity period and today*), Problemy osvity, 2006, Vol. 48, pp. 7 – 11. [in Ukrainian]

9. Kyrylenko S.V. Problemy formuvannia kultury zdorovyia v istorii teoretychnoi dumki i v suchasniy praktytsi (*The problem of health culture's formation in the history of theoretical thought and current practice*), Pedagogika i psychologia, 2004, Vol. 1, pp. 48 – 56. [in Ukrainian]

10. Kultura epohy yevropeyskogo Vidrodzhennia. «Budynok radosti» Vittiryno da Feltre (*The culture of european Renaissance. «The house of joy» by Vittorino da Feltre*) [Electronic resource]. – Access mode : // <<http://studopedia.org/6-30061.html>>. – Title screen. – [in Ukrainian].

11. Opyt samopoznaniya Mishela Eikema de Montenia (*The experience self of Michel Eyquem de Montaigne*) [Electronic resource]. – Access mode : //<http://mirznanii.com/info/opyt-samopoznaniya-mishelya-eykema-de-montenya_231744>. – Title screen. – [in Russian].

12. Rable F. Gargantua i Pantagruel (*The Life of Gargantua and of Pantagruel*), Kyiv, 1990, 246 p. [in Ukrainian]

13. Chikin S.Ya. Vrachi-filosofy (*Doctors-philosophers*), Moskva, 1990, 384 p. [in Russian].

14. Szkola i pedagogiczna dumka epohy Vidrodzhennia (*School and teaching thinking of the Renaissance*) [Electronic resource]. – Access mode: // <<http://ebk.net.ua/Book/synopsis/pedagogika/part2/040.htm>>. – Title screen. – [in Ukrainian].

Сливка Лариса. Историко-философские основы здоровьесберегающего воспитания. В статье представлено основные вехи развития взглядов человечества на сохранение и укрепление здоровья в контексте общего исторического процесса. Обнаружено, что поступательное движение в направлении современных концепций понимания сущности человека, усовершенствования его здоровья связаны с философией мыслителей Античности, Средневековья и эпохи Возрождения. Охарактеризовано здоровьесориентированный компонент их творческо-практического наследия, выделено его сущность. Достояния предшественников стали основой педагогических аспектов решения вопросов здоровья детей и молодёжи в конце XIX столетия, когда активно разрабатывалась так называемая «философия здоровья».

Ключевые слова: здоровье, здоровьесберегающее воспитание, растущая личность, античный период, Средневековье, эпоха Возрождения.

Slyvka Larysa. Historical and philosophical foundations of health education. In article the main stages of humanity development views on the preservation and strengthening of health in context of the general historical process are highlighted. It is discovered, that the forward movement toward the modern concepts of understanding of man's nature, perfection of his health was related with philosophy of the Antiquity, Middle Ages and Renaissance. The health-focused component of their creative and practical heritage is characterized. In the end of the 19th century, when so-called «Philosophy of care» was actively developing, the heritage of predecessors became the foundation of pedagogical aspects in solving childrens' and youth's health's problems.

Key words: health, health education, growing personality, Antiquity, Middle Ages, Renaissance.

Одержано 16.02.2016